

HUNTS

humanitaarainete õpilaskonverents

Uurimismeetodite lühijuhend

Koostajad

Ave Goršič (Eesti Kirjandusmuuseum)

Reet Hiimäe (Eesti Kirjandusmuuseum)

Kristiina Punga (Hugo Treffneri Gümnaasium)

HUNTSi toetajad: korraldavad asutused, Eesti-uuringute Tippkeskus, Haridus- ja Teadusministeerium ning SA Eesti Teadusagentuur (teaduse populariseerimise projektikonkurss 2018)

Eessõnaks

Humanitaarteaduste üks tugevaid külgi on nende ajakajalisus (nt etnoloogia, folkloristika, mis jälgivad ja salvestavad elu „siin ja praegu“), erinevate mäluasutuste kogumisvõistlused on sageli suunatud just tänapäevase elu jäädvustamisele.

Humanitaarainete õpilane on oma uurimistööks materjali kogudes samaaegselt materjali looja ning uurija, mis tähendab põnevat, kuid samas ka väljakutseid pakkuvat positsiooni.

Tasub meeles pidada, et humanitaaria on väga lai valdkond ning avatud ja paindlik erinevate teadusalade sidususe suhtes. Õpilasuurijate puhul hõlmavad valdkondade vahelise uurimistöö võimalused nt andmebaasiloomet (avatud või piiratud kasutajaskonnaga veebipõhine materjaliesitus), IT-lahenduste kasutajasõbralikkuse uuringuid, äppide loomist humanitaarainetele, loodushoiu/-kaitse temaatikaid ning keskendumist inimeste arusaamadele või tõlgendustele neist probleemidest. Samuti annab omavahel siduda muusikat, kirjandust, lingvistikat, võõrkeeli, kunsti, matemaatikat, füüsikat, arhitektuuri jne.

Uurimismeetodites on lisaks kvantitatiivsetele oluline ka kvalitatiivne lähenemine. Siinses lühijuhendis antakse põgus ülevaade peamistest uurimismeetoditest, mida saaks ja võiks kasutada õpilaste **uurimis-, praktilistes või loovtöödes**. Palume tähele panna, et meetodid on omavahel kombineeritavad ja üksteist täiendavad. Samuti peab silmas pidama, et igal koolil või konkursil võivad töödele olla oma nõuded. Käesolev juhend on esindatud lühijuhendina juba seetõttu, et erinevatest uurimismeetoditest on kirjutatud ja kokkuvõtteid tehtud mitmel pool, kuid kogemus on näidanud, et õpilasuurijad vajavad orienteerumiseks kõige rohkem just uurimismeetodite esmast ülevaatlikku tutvustust. Mõnedele siinkohal kasutatud ja olulistele allikatele uurimismeetoditesse süvenemisel on osutatud juhendi viidetes.

Põnevat uurimist!

Võimalikud uurimistöö meetodid

Intervjuu ja vestlus

Materjali kogumine toimub kahe või rohkema inimese näost-näku suhtlemise käigus. Teave kas lindistatakse, filmitakse või rekonstrueeritakse hiljem märkmete abil. Õpi eelnevalt tundma tausta, kuhu ja kelle juurde lähed. Valmista ette küsimused, kuid ole valmis selleks, et jutt võib minna hoopis teise suunda (kuid olla samavõrra huvitav). Ära sunni oma vestluskaaslast püsima sinu seatud raamides, vaid jälgi tema jutu liikumist! Kui sul on teema, mida peaksid tingimata saama salvestada/üles märkida, vii vestlus sellele teemale hiljem tagasi. Kui vestluspartner jätkuvalt ei soovi valitud teemal rääkida, austa tema keeldumist.

Materjali võib koguda ka vestluse vormis, vestlust salvestades või tehes samaaegselt/hiljem olulisimast märkmeid. Samuti on üheks kogumismeetodiks *juhitud vestlus* ehk kombinatsioon intervjuust ja vestlusest.

Osalusvaatlus

Osalusvaatlus tähendab, et sa vaatled inimest/rühma, kuid võtad ise samal ajal osa nende tegevusest ja saad osa nende kogemusest (nt kohaliku kogukonna traditsioonid, teatud kitsa sõprusgrupi tegevus, käsitöölise või restauraatori maailm vm). Sel viisil materjali kogumisse võib liita ka varasemad/hilisemad intervjuud või küsitluse. Osalusvaatlus annab käsitletavast uurimisteedest mitmekülgsema sissevaate, võimaldades uurida ka uurija enda kogemusi ja elamusi. Arvesta, et sinu kohalolu ja osalus võib muuta inimese käitumist või rühmadünaamikat, mis omakorda avaldab mõju kogutava materjali sisule ning sellest tehtavatele järeldustele.

Vaatlus

Sinu ülesanne on jälgida inimest/gruppi, ilma tema/nende tegevusse sekkumata. See inimene või rühm võib olla teadlik, et oled neid jälgimas. Kui tahad tegevust filmida või helisalvestada, peab sul olema vaatlusaluste nõusolek. Arvesta, et sinu teadvustatud kohalolu võib muuta inimese käitumist või rühmadünaamikat! Kvalitatiivsema tulemuse saamiseks võib vaja minna mitut vaatlusessiooni.

Vaatlus ja osalusvaatlus annavad suurepärase võimaluse koguda ajakohast materjali. Nt „(f)olkloori jäädvustamine ei tähenda enam distantse võtmist uurimisobjektist, vaid vastupidiselt, paigutist taotluslikku sulandumist keskkonna ja kogukonnaga“, olles suure tähtsusega igapäevaste kultuuriprotsesside mõistmisel (Metsvahi 2017: 21). Vaatlust ja osalusvaatlust on kõige lihtsam teha juhtudel, kui uurija on juba ise uuritava rühma liige või nendega varasemalt tuttav.

Kirjalik küsitlus

Küsitlus põhineb uurija koostatud küsimustel. Küsitlusele võib vastuseid koguda paberil või digitaalses vormis, temaatiliste küsimustega, humanitaarias reeglina avatud vastustega (sh vastuseid ette ei anta või jäetakse oma vastuse lisamise võimalus). Materjali kogumiseks on see reeglina koolis kõige lihtsamini rakendatav ja kõige tuttavam.

Kvalitatiivsuse tõstmiseks on andmetest vaja küsida vähemalt vastajate sugu ja vanust, võimalusel ka lisainfot. Küsitluse vastused võivad olla anonüümsed või jäävad nimed teadmiseks ainult kogujale-uurijale.

Välitööd internetis

Välitööd internetis võivad hõlmata Facebooki grupi jälgimist või foorumis grupi vestluse jälgimist, samuti veebiajalehtede kommentaaride kogumist. Siinkohal tuleb kindlasti arvestada, et uurimistööks oleks vaja uuritavate nõusolekut – st jälgitav grupp on teadlik nende kohta tehtavast uurimistööst ning on andnud selleks nõusoleku. Ajalehekommentaare puhul pole nõusoleku küsimine enamasti võimalik, kogutud andmete puhul tuleb jälgida, et need oleksid muudetud anonüümseks.

Välitööpäevik ja uurija ise

Tee uurimispraktika jooksul märkmeid oma kogemuste, tunnete, inimeste ja situatsioonide kohta. Eriti käib see hetkede kohta, mis jäid väljapoole salvestusaega, kuid võisid mõjutada või mõjutasid nt intervjuu toimumist/selle kulgu. Hiljem võib ülesmürgitu aidata analüüsida enda kui uurija kogetut ning ka uurimistöö jooksul kogutud vastuseid.

Vahel võib juhtuda, et kogumissituatsioonide kohta kirja pandu on huvitavamgi kui kogutud materjal. Võid julgesti suunata oma analüüsi (hoopis) iseendale ning saadud kogemustele.

Oma loov-, uurimus- või praktilise töö käigus märgi üles ka intervjuude, vaatluste jms toimumisajad, vajadusel ka kestvus, osalejad jm taustinfo.

Eesemed, objektid ja nende kohta käivad lood

Fotod, perekonnareliikviad, majad, puud, kivid, loomad, mis on pereringis olnud olulised ja millest ikka ja jälle räägitakse, nii omakeskis kui külalistele – see on perepärimus, mille võiks kindlasti jäädvustada. Igasuguse eseme muudab „elavaks“ just temaga kaasas käiv lugu. Võimalusel jäädvusta ühe eseme lugu mitmelt inimeselt ning analüüsides jälgi, millised sarnasused ja erinevused erinevates juttudes esile tõusevad.

Arhiiviandmete ja andmekogude kasutamine

Uurimistöö baasina on võimalik kasutada paljude arhiivide säilikuid (nt ajalooarhiivid), folklooriarhiivid (Eesti Rahvaluule Arhiiv), tuntud kultuuritegelastega seotud arhiivid (Eesti Kultuurilooline Arhiiv, kunstimuuseumid, Eesti Teatri- ja Muusikamuuseum jne), samuti andmebaase ja repositooriume (nt Eesti Kirjandusmuuseumi folklooriandmebaasid <http://www.folklore.ee/ebaas/>, Eesti Keeleressursside Keskuse keelekogud).

Andmekogude puhul ära unusta jälgimast sealseid viitamisjuhiseid, kui need on antud!

Salvestamissoovitused

Nutitelefoniga salvestuseks tuleb püüda tagada võimalikult müravaba olukord (raadiod ja telerid, telefonid lülitada välja). Igasuguse videosalvestuse puhul on soovitatav, et valgus langeks esitajale ning vältida salvestamist vastu valgust. Telefoniga salvestamisel tuleb keerata ekraan horisontaalseks.

Enne pikemat intervjuud on soovitatav eelnevalt salvestamist kindlasti katsetada, et kontrollida nii heli kui pildi kvaliteeti.

Arhiveerimissoovitused

Sõltuvalt tööst võib olla vajalik heli/videosalvestis hiljem täielikult või osaliselt välja kirjutada ehk litereerida, nii on materjali analüüsi jooksul lihtsam töödelda.

Digitaalselt salvestatud materjali on lihtne säilitada arvutis/andmekandjal selleks loodud failikaustas. Paberandjal olevat materjali või fotosid võiks digiteerida, eriti juhul, kui omanik ei soovi materjali loovutada.

Suurema materjalihulga arhiveerimisel on hea teha materjali sisukirjeldus, mis omakorda aitab materjali hilisemal uurimisel. Vajadusel võib teha üldise või täpsema heli/videonimestiku, milles on lühikirjeldus uurimistööst, toimumisajast, andmed koguja ja informantide/situatsiooni kohta, seejärel helifailide viide ning numereeritud, ajalise täpsusega märgitud ja lühidalt kirjeldatud teemad.

Samasuguse üldnimestiku võib teha ka fotode kohta, märkides ära pildistaja, aja, pildil olivad ja situatsiooni ning muu vajaliku taustinfo.

Arhiivides ja muuseumides lähtutakse kindlatest nimestike ning arhiveerimisvormingutest ning materjalidest tehakse nii kasutus- kui varu- ehk turvakoopiad.

Andmekaitse ja eetika

Kaastöölistele (informantidele) tuleb kohe alguses kindlasti tutvustada ja selgitada, millistel eesmärkidel uurimust teed ja mis kogutud-salvestatud materjalist saab, kus ja kui kaua tohib seda hoida/arhiveerida. Nõusolek võib olla kirjalikus vormis või helisalvestatud. Võiks mõelda sellelegi, kas materjali on võimalik üle anda mõnele mäluasutusele ning küsida seda uuritavate/kaastööliste käest.

Uurimistööd kirjutades ja ettekandeid pidades tuleb arvestada sellega, kui vestluskaaslane ei soovi oma nime avalikustamist. Sellisel juhul võib välja tuua vaid soo ja vanuse või leida kaastöölisele varjunimi. Isikuandmetest võiks üles märkida vähemalt soo ja vanuse/sünniaasta. Kindlasti tuleb üles märkida toimumiskoht, koguja(d) ja salvestaja(d), pannes kirja järgmised andmed – nimi, sünniaasta ja kontaktid.

Materjali mäluasutustele üle andes saab, lähtuvalt uuritavatega kokkulepitust, panna kogutule ajalised kasutuspiirangud (nt, et materjal on avalikkusele uurimiseks kättesaadamatu teatud arvu aastaid) ning märke, kellega peab võtma kontakti, et vastavat kogu saaksid uurida ka teised.

Abi saamiseks või oma nõusolekuvormi loomiseks võib julgelt pöörduda mõne Eesti mäluasutuse poole.

Soovitused ettekannete esitlusteks

Konverentsiettekande kokkuvõttes (teesides) ja slaidiesitlustel tuleb kindlasti lisada viited allikatele, kui esitletavat mõtet pole sinu enda oma. Kokkuvõtte võiks lühidalt edasi anda töö põhisisu ning hüpoteesid/põhiküsimused ja järeldused. Kokkuvõtte orienteeruv pikkus on pool kuni üks lehekülg.

Ettekandes on otstarbekas mainida, millist informatsiooni oli kaastööline-intervjueeritav nõus avaldama, et vältida informatsiooniauke esitletavas materjalis.

Ettekandes tuleb avada töö sisu ja vastata enda püstitatud küsimusele. Tähtsaim on välja tuua uurimistööd puudutavad meetodid, materjali analüüs ja järeldused, mitte keskenduda uurimistöö struktuurile. Viimane selgub slaididelt niigi.

Kasutatud allikad ja soovituslik lugemismaterjal

Internet:

Eesti Kirjandusmuuseumi Eesti Rahvaluule Arhiiv: <http://kratt.folklore.ee/vanaema/>

Eesti Rahva Muuseum: <https://www.erm.ee/et/vanaemalood>

Tartu Ülikooli ühiskonnateaduste instituut: <http://samm.ut.ee/andmekogumismeetodid>

Virkus, Sirje 2010. *Tallinna Ülikooli juhendmaterjal: Infokäitumise, info hankimise ja otsingu ning infopädevuse uurimise meetodid:*

<https://www.tlu.ee/~sirvir/Infootsingu%20teooria/Infokaitumise,%20info%20hankimise%20ja%20%20otsingu%20ning%20infopadevuse%20uurimise%20meetodid/index.html>

Kirjandus:

Korb, Anu 2005. *Venemaal rahvuskaaslasi küsitlemas: folkloristliku välitöö metoodilisi aspekte. Studia Ethnologia et Folkloristika Tartuensia* 9. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

Metsvahi, Merili (koostaja) 2017. *Folkloristlikud välitööd*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

Kontakt:

hunts@kirmus.ee

HUNTS Facebookis

<https://www.facebook.com/events/202986887123667/>

Jooksev info ning täiendmaterjalid, moodustuv HUNTSi infopesa:

<http://www.kirmus.ee/est/teenused/hunts2018/>

Eesti Kirjandusmuuseum
ESTONIAN LITERARY MUSEUM

HUGO TREFFNERI GÜMNAASIUM

CEES CENTRE OF EXCELLENCE
IN ESTONIAN STUDIES

EESTI RAHVA
MUUSEUM

Eesti Teadusagentuur
Estonian Research Council

Europa Liit
Euroopa
Regionaalarengu Fond

Eesti
Tuleviku teadus

KOHTUMISENI KONVERENTSIL
HUNTS 2019!

2018 HUNTS

27.-28. SEPTEMBRIK
TAAS KÄSI TA
OMA TEADUSHIMU!